

OBSAH

Výzvy politické vědy

Tři cesty české politické vědy / 17

MILOSLAV PETRUSEK

Editorův úvod / 22

Editorův dovětek ke druhému, rozšířenému vydání / 26

Část první

POLITIKA POHLEDEM RŮZNÝCH DISCIPLÍN / 27

Politika a politologie: úvod do politické vědy / 28

MIROSLAV NOVÁK

1. Politická věda, její rozdělení a geneze / 28
2. Co je politika / 41
3. Politická teorie / 44
4. Dvě pojetí politické vědy / 51
5. Rozdíl mezi politikem a úředníkem
a snahy o jeho zrušení / 58
6. Konflikt, soutěž a politické strany / 60

Politika a filosofie: úvod do politické filosofie / 82

MAREK SKOVAJSA

1. Úvod / 82
2. Klasická politická filosofie: Řecko a Řím / 84
3. Křesťanství / 89
4. Republikanismus / 91
5. Základy moderní politické filosofie – Machiavelli,
Hobbes, Locke, Rousseau / 92

6. Současná politická filosofie / 101
  - 6.1 Konzervatismus / 102
  - 6.2 Utilitarismus a klasický liberalismus / 107
  - 6.3 Egalitární liberalismus / 110
  - 6.4 Neoliberalismus a libertarianismus / 113
  - 6.5 Komunitarianismus / 117
  - 6.6 Marxismus / 120
  - 6.7 Feministická politická filosofie / 125
7. Závěr / 128

Politika a psychologie: úvod do politické psychologie / 136

MILAN NAKONEČNÝ

1. Úvod / 136
2. Předmět politické psychologie / 137
3. Model politického chování / 142
4. Z historie politické psychologie / 148
5. Politické postoje / 158
6. Politická socializace / 160

Politika a antropologie: úvod do politické antropologie / 167

PETR SKALNÍK

1. Úvod / 167
2. Paradigmata a metody / 172
3. Civilizace, modernita a globalizace / 175
4. Antropologie práva / 179
5. Závěr / 180

Politika a právo: úvod do ústavního práva / 187

JAN KYSELA

1. Úvod / 187
2. Právo v kontextu versus autopoiesis / 189
3. Předmět právní a politické vědy: shody a odlišnosti / 193
4. Prolnutí politologických a právních konceptů / 199
5. Metajuristické pojmy v právu na příkladech suverenity a demokracie / 201
6. Revoluce, právo na odpor, občanská neposlušnost / 204
7. Ústavní konvence / 207
8. Justice, „politická justice“, „politizace justice“ / 208
9. Tvorba práva / 210

O empirických teoriích demokracie / 745

MIROSLAV NOVÁK

1. Úvod / 745
2. Tři transformace demokracie podle Roberta Dahla / 747
3. Schumpeterova neklasická teorie demokracie / 753
4. Typy a modely demokracie podle Arenda Lijpharta / 762
5. Závěrem: tři způsoby, jak sladit reprezentativitu s akceschopností / 767

Demokratické politické režimy / 786

MICHAL KUBÁT

1. Jak chápat politický (demokratický) režim / 786
2. Problém klasifikace režimů na příkladu parlamentarismu a prezidencialismu / 788
3. Nejasnosti ohledně poloprezidentského režimu / 793
4. Hledání „nejlepšího“ režimu / 796
5. Středoevropský a východoevropský dovětek / 800
6. Závěr / 804

Nedemokratické politické režimy / 813

MICHAL KUBÁT

1. Úvod / 813
2. Totalitarismus a totalitární režim / 814
3. Definice totalitárního režimu / 816
4. Diskuse o totalitarismu / 819
5. Jak chápat a definovat autoritářský režim / 822
6. Kritika autoritarismu a jeho vztah k politické praxi / 824
7. Typologie autoritářských režimů / 825
8. Posttotalitární, nebo kvazitotalitární režim? / 827
9. Nové formy politických režimů v nedemokratickém politickém systému / 830
10. Závěr / 832

Politická korupce a politický klientelismus / 840

PAVOL FRICĚ

1. Úvod / 840
2. Dilemata definování korupce / 842
  - 2.1 Klasické chápání korupce / 842

- 2.2 Behaviorální definice / 843
- 2.3 Holistické definice / 846
- 3. Politická korupce / 851
  - 3.1 Patologie politiky / 851
  - 3.2 Parametry variability politické korupce / 852
  - 3.3 Korupční trojúhelník / 856
- 4. Mechanismy a příčiny politické korupce / 859
  - 4.1 Politický klientelismus / 859
  - 4.2 Hledání příčin politické korupce / 861
  - 4.3 Marketingový styl politiky jako brána k úspěchu i korupční past / 864
- 5. Boj proti politické korupci / 867
  - 5.1 Životaschopnost politické korupce / 867
  - 5.2 Typy protikorupčních strategií / 868
  - 5.3 Zaměření strategie boje proti politické korupci / 871
- 6. Závěr / 873

Medailonky editora a ostatních spoluautorů / 885

Summary / 894

Jmenný rejstřík / 896

Věcný rejstřík / 905

Politika a geografie: úvod do politické geografie / 218

OLDŘICH KRULÍK

1. Stručná definice a geneze oboru / 218
2. Předmět zkoumání současné politické geografie / 220
3. Konkrétní dílčí témata oboru / 225
  - 3.1 Politická geografie regionů / 225
  - 3.2 Politickogeografické faktory / 233
  - 3.3 Politická geografie hranic / 237
  - 3.4 Politická geografie oceánů a moří / 239
  - 3.5 Politická geografie vesmíru / 239
  - 3.6 Politická geografie hlavních měst (a velkoměst) / 240
  - 3.7 Morfologie státu / 244
  - 3.8 Politická geografie zvláštních útvarů / 249
  - 3.9 Volební politická geografie (politická geografie volebních procesů) / 252
  - 3.10 Politická geografie horizontálního (politicko-územního) uspořádání státu / 256
  - 3.11 Politická geografie dopravy / 258
  - 3.12 Politická geografie surovin a pitné vody / 260
  - 3.13 Využívání map v bezpečnostní oblasti / 262
  - 3.14 Politická geografie tzv. domorodých národů / 262

Politika a ekonomie: úvod do ekonomických analýz politiky / 272

MARTIN GREGOR

1. Úvod / 272
2. O čem ano a o čem ne? / 275
  - 2.1 Dvojí ekonomie politiky / 275
  - 2.2 Metodické přístupy / 276
3. Historie / 279
4. Příklady / 284
  - 4.1 Rozpočtové procedury / 284
  - 4.2 Strategický deficit / 286
5. Závěr / 291

Politika a historická věda: politika očima historika / 298

MIROSLAV HROCH

1. Vztah historické vědy či vztah historika k politice doby, v níž žije / 299

- 1.1 Jak ovlivňuje dobová politika historika a jeho pohled na minulost? / 301
- 1.2 Právě současné dějiny tvoří jakýsi můstek k opačné stránce vztahu: jak působí historik na politiku? / 305
2. Vztah historické vědy k politickým dějinám / 307
3. Politická věda očima historika a historických věd / 309
4. Zájem politiky o minulost, o historii / 310

Část druhá

VYBRANÉ PODOBORY POLITICKÉ VĚDY / 315

Pojmový úvod do komparativní politologie / 316

MIROSLAV NOVÁK

1. Co je komparativní politologie a co je komparativní metoda? / 316
2. Lze vůbec smysluplně srovnávat? / 324
3. Geneze komparativní politologie / 332
4. Od případových studií ke globálním korelativním analýzám / 338
5. Druhy komparací podle cíle / 344
6. Millovy metody / 348
7. Základní strategie komparace / 354
8. Závěr: Jaké místo má mít metodologie v komparativní politologii? / 358

Úvod do mezinárodních vztahů / 375

PETR DRULÁK

1. Úvod / 375
2. Klasikové myšlení o válce a míru / 377
3. Velké debaty v mezinárodních vztazích / 380
  - 3.1 Realismus a idealismus / 380
  - 3.2 Scientismus a tradicionalismus / 383
  - 3.3 Od paradigmát k neo-neo syntéze / 385
  - 3.4 Racionalisté a reflektivisté / 389
4. Hlavní témata současného výzkumu / 391

Úvod do veřejné politiky / 398

MARTIN POTUČEK

1. Úvod / 399
2. Vývoj veřejné politiky ve světě a u nás / 400
3. Disciplinární ukotvení veřejné politiky / 402
  - 3.1 Veřejná politika mezi sociálními vědami / 402
  - 3.2 Veřejná politika a politologie / 403
4. Veřejná politika jako vědní disciplína / 404
5. Veřejná politika jako sociální praxe / 404
6. Hodnotové základy veřejných politik / 406
7. Klíčové koncepty veřejné politiky / 408
  - 7.1 Veřejné zájmy / 408
  - 7.2 Míra racionality v řízení společnosti / 410
  - 7.3 Tři úrovně analýzy: polity, policy, politics / 411
  - 7.4 Vládnutí / 411
    - 7.4.1 Víceúrovňové vládnutí / 412
    - 7.4.2 Regulátory – trh, stát, občanský sektor – a média / 413
    - 7.4.3 Sítě aktérů / 418
8. Teorie / 419
9. Metody / 421
10. Globální vládnutí / 421
11. Globální veřejná politika / 423
12. Závěr / 424

Úvod do správní vědy / 433

DUŠAN HENDRYCH

1. Počátky studia správy v Evropě / 433
2. Studium správy v USA / 435
3. Renesance správní vědy v Evropě / 439
4. Vymezení správní vědy / 439
5. Správní politika. Teorie reformy / 443
6. Dobrá správa / 444
7. Správní věda a management / 445
8. Závěr / 447

Část třetí

VYSVĚTLUJÍCÍ KVALITATIVNÍ A KVANTITATIVNÍ METODY V POLITICKÉ VĚDĚ / 451

Kvalitativní metody příčinného usuzování v politologii / 452

KAREL KOUBA

1. Úvod / 452
  - 1.1 Proč srovnávat? / 456
  - 1.2 Co srovnávat? / 457
  - 1.3 Jak srovnávat? / 459
2. Kontrolované srovnání / 462
  - 2.1 Prostorové srovnání / 463
  - 2.2 Longitudinální srovnání / 466
  - 2.3 Kontrafaktuální srovnání / 469
3. Alternativy ke kontrolovanému srovnání / 472
  - 3.1 Jednopřípadové studie / 474
  - 3.2 Sledování procesů / 477
  - 3.3 Metoda kongruence / 480
4. Závěr / 484

Analytický výzkum a kvantitativní metody v politologii a sociologii / 491

HYNEK JEŘÁBEK

Úvod / 492

1. Příprava výzkumu / 492
  - 1.1 Výzkumný problém / 492
  - 1.2 Konceptualizace, operacionalizace a měření / 493
  - 1.3 Znak (proměnná) a jeho úloha ve výzkumu / 497
  - 1.4 Definice znaku = proměnné / 499
  - 1.5 Klasifikace znaků / 500
2. Proces výzkumu (tři základní rozhodnutí: strategie výzkumu, výběrový postup a volba metod sběru dat) / 502
  - 2.1 Výběrový postup / 502
    - 2.1.1 Pravděpodobnostní výběry / 502
    - 2.1.2 Nepravděpodobnostní výběry / 505
  - 2.2 Strategie výzkumu (research design) / 509
    - 2.2.1 Jednorázové výběrové šetření / 509
    - 2.2.2 Opakované výběrové šetření / 509
    - 2.2.3 Panelové šetření / 510
    - 2.2.4 Případová studie / 511

- 2.3 Krátké zamyšlení nad metodami sběru dat / 512
- 3. Analýza dat / 514
  - 3.1 Přírodní a společenské vědy: experiment a jiné možnosti / 514
  - 3.2 Survey analysis – neexperimentální metoda testování příčinných souvislostí / 515
  - 3.3 „Public opinion poll“ versus „survey analysis“ / 516
  - 3.4 Model elaborace jako princip kauzální analýzy a jako základ survey analysis / 517
    - 3.4.1 Postup elaborace / 519
    - 3.4.2 Opakování – potvrzení původního vztahu / 519
    - 3.4.3 Vysvětlení – odhalení falešné korelace / 520
    - 3.4.4 Interpretace – odhalení chybějícího kauzálního členu / 520
    - 3.4.5 Specifikace – interakční efekty / 521
- 4. Závěr / 522

Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfigurativní metody v politologii / 527

KAREL KOUBA

- 1. Metodologická východiska QCA / 530
  - 1.1 Nutné a postačující podmínky / 533
  - 1.2 Základní booleovské operace / 537
- 2. Postup při kvalitativní srovnávací analýze (QCA) s ostrými množinami / 540
  - 2.1 Identifikace podmínek a případů / 540
  - 2.2 Pravdivostní tabulka / 541
  - 2.3 Logická minimalizace / 544
  - 2.4 Implikace / 545
  - 2.5 Interpretace / 547
- 3. Postup při fuzzy analýze pomocí QCA / 547
  - 3.1 Téměř nutné a postačující podmínky / 549
  - 3.2 Logické operace u fuzzy množin / 541
  - 3.3 Analýza výkonu českých krajských vlád / 552
  - 3.4 Operacionalizace a kalibrace / 555
  - 3.5 Konfigurativní analýza / 556
  - 3.6 Výsledky analýzy / 559
- 4. Možnosti využití metody QCA / 561

Příloha: nástroje k měření volebních výsledků a vlastností stranických systémů / 569

TOMÁŠ LEBEDA

1. Proporcionalita a reprezentace / 570
  - 1.1 Loosemore-Hanbyho index / 570
  - 1.2 Roseův index / 571
  - 1.3 Raeův index / 572
  - 1.4 Least squares index / 573
  - 1.5 RR index / 574
  - 1.6 Index reprezentace / 575
2. Fragmentace stranického systému / 576
  - 2.1 Index parlamentní fragmentace / 576
  - 2.2 Index volební fragmentace / 577
  - 2.3 Index efektivního počtu parlamentních stran / 577
  - 2.4 Index efektivního počtu volebních stran / 578
  - 2.5 Index agregace / 578

Část čtvrtá

VELKÁ TÉMATA POLITIKY / 581

Intermediarita zájmů a její role ve společenském a politickém systému / 582

LUBOMÍR BROKL

1. Zájmy, intermediarita, politika / 583
2. Obtíž definování a badatelské operacionalizace zájmu / 584
3. Fungování procesu uspokojování zájmů / 585
4. Sféry, procesy a aktéři intermediárního a rozhodovacího systému demokratické společnosti / 586
  - 4.1 Schéma a jeho popis. Zavedení tématu / 586
  - 4.2 Proces zprostředkování zájmů / 588
  - 4.3 Etapy intermediárního procesu / 589
  - 4.4 Horizontální vstupy do vertikálního intermediárního procesu / 590
  - 4.5 Aktéři dominující v jednotlivých sférách intermediárního procesu / 591
  - 4.6 Typologické rozlišení intermediárních aktérů / 593
  - 4.7 Veřejnost a veřejné mínění v intermediárním prostoru / 595
5. Intermediární proces, politické a společenské systémy / 596

- 5.1 Intermediární princip zastupitelské demokracie. Poslanec je reprezentant, nebo delegát? / 597
- 5.2 Obtíže politické parlamentní demokracie a korporativní tlak / 599
- 5.3 Obtíže hlavních intermediárních aktérů – politických stran / 601
- 5.4 Korporativismus, státní korporativismus a neokorporativismus 20. století / 603
- 6. Zánik tématu? / 604

Strany a stranické systémy / 610

MIROSLAV NOVÁK

- 1. Co jsou politické strany a jak se liší od nátlakových skupin / 611
- 2. Vznik politických stran podle Maurice Duvergera / 614
- 3. Organizace a typy politických stran / 617
- 4. Velikost stran: od stran s většinovým posláním k malým stranám / 622
- 5. Co jsou stranické systémy / 628
- 6. Stranické systémy bez svobodné soutěže / 629
- 7. Klasické typologie pluralitních stranických systémů: Duverger, Blondel a Sartori / 632
- 8. Novější pokusy o typologie stranických systémů / 641
- 9. Sociální třídy, náboženství a systémy politických stran / 644
- 10. Volební systémy a systémy stran / 646
- 11. Stranické systémy, typy vlád a koalic v parlamentních režimech / 652
- 12. Stranické systémy a opozice / 657
- 13. Závěr / 665

Volební systémy / 673

TOMÁŠ LEBEDA

- 1. Úvod / 673
- 2. Většinové systémy / 676
  - 2.1 Jednokolové většinové systémy / 677
    - 2.1.1 Jednokolové systémy s kategorickým hlasem / 677
    - 2.1.2 Jednokolové systémy s ordinálním hlasem / 680
  - 2.2 Vícekolové systémy / 685
- 3. Systémy poměrného zastoupení / 687
  - 3.1 Listinné poměrné systémy (List PR) / 687

- 3.1.1 Velikost obvodů / 687
- 3.1.2 Volební formule / 689
- 3.1.3 Uzavírací klauzule, kvórum / 695
- 3.1.4 Počet úrovní volebních obvodů, počet skrutiní a jejich charakter / 696
- 3.2 Jednojmenné přenosné hlasování (STV) / 699
- 4. Smíšené systémy / 700
  - 4.1 Systémy nezávislé kombinace / 702
  - 4.2 Systémy závislé kombinace / 703
- 5. Volební systémy a stranické systémy / 704

Mezinárodní diskuse o problematice utváření moderního národa / 714

MIROSLAV HROCH

1. Problém definice / 715
2. Názory na nation, nationality, nationalism v 19. století / 715
3. Určení národa a nacionalismu ve druhé polovině 20. století / 717
4. Spor o hodnocení nacionalismu / 720
5. Proč právě národ a nacionalismus? Pokusy o historický výklad / 722
6. Historické předpoklady aneb dědictví minulosti / 723
7. Etnické kořeny národní existence / 724
8. Národ a nacionalismus jako projevy či důsledky modernizace / 725
9. Národně relevantní zájmový rozpor / 726
10. Psychologická, kulturní a emocionální manipulace / 726

Formování moderního národa v Evropě / 730

MIROSLAV HROCH

1. Výchozí situace vývoje k modernímu národu / 731
  - 1.1 Státní národ / 732
  - 1.2 Národní hnutí / 734
  - 1.3 Typologie národních hnutí / 737
2. Faktory ovlivňující úspěch národního hnutí / 738
  - 2.1 Okolnosti nástupu národního hnutí / 739
  - 2.2 Předpoklady úspěchu národní agitace / 739
  - 2.3 Sociální komunikace a mobilita / 740
  - 2.4 Modernizace a zájmový rozpor / 742